

Veřejná správa

Vývoj veřejné správy a státu v českých zemích I

(1848-1968)

Přednáška č.4

Osnova přednášky

1. Vývoj VS v českých zemích do r.1918
(1848-1918)
2. Reformy I.republiky a období
protektorátu
3. Organizace a reformy VS v období
totality do r. 1968

Vývoj VS v českých zemích do r.1918

Vývoj VS v českých zemích do r.1918

- ▶ Vliv „reakčního“ absolutistického policejního státu (Metternich) po r.1815
- ▶ Státní správa funguje na úrovni **zemí, krajů a okresů**.
- ▶ Oktrojovaná ústava z r.1849 zavádí obecní samosprávu, přesto je dále preferována centralizace.
- ▶ Co způsobilo zpětný příklon k centralismu (a opuštění konstitucionalismu)?

Vývoj VS v českých zemích do r.1918

- ▶ V průběhu 50. let 19.stol.:
 - růst významu zemí (A. Bach) na úkor krajů
 - negativní dopad reformy z r.1855 na VÚSC
 - těžkopádnost systému VS
 - stagnace obecních samospráv
- ▶ Zrušení krajů v r.1868 (prosincová ústava).
- ▶ Koncentrace agendy (včetně soudní moci) na úrovni *okresů*.

Vývoj VS v českých zemích do r.1918

- ▶ Nová éra konstitucionalismu na poč.60.let:
 - Únorová ústava (1861) obnovuje legislativu i exekutivu v demokratickém pojetí, zachovává však centralismus.
 - Země chápány jako samosprávné celky.
 - Obnovení obecních samospráv (1862).
- ▶ Prosincová ústava (1868) posiluje pozice místodržitele a okresů (státní správa).

Reformy I.republiky a období protektorátu

Reformy I.republiky a období protektorátu

- ▶ Převzetí c.k. systému VS v r.1918
- ▶ Urychlená reforma VS národními výbory (ministerstva, Nejvyšší správní soud, prozatímní ústava)
- ▶ Národní shromáždění+prezident+vláda (1918)
- ▶ Omezení i reforma samosprávy (podvazování moci zemí, nová soustava obecních správních orgánů)

Reformy I.republiky a období protektorátu

- ▶ *„Reforma VS z r.1920 vyvolána zejména snahou o větší integraci ČSR a vyřešení vztahů mezi státní správou a samosprávou.“*

Mates, Matula 1999

- ▶ Nová ústava (zákon č.121/1920) nově definuje systém VS v zájmu posílení centralismu:
 - konec zemského zřízení
 - preference menších správních celků (župy, okresy) reprezentujících státní správu v území

Reformy I.republiky a období protektorátu

- ▶ Cílem „župního zákona“ bylo:
 - eliminovat separatistické tendence zemí (Sudety, Podkarpatská Rus aj.)
 - unifikovat územní správu na území celé republiky
- ▶ Nízká podpora župního zřízení veřejností.
- ▶ Neúčinnost reformy z r.1920 v oblasti státní správy si vynutila novou reformu (1927).

Reformy I.republiky a období protektorátu

- ▶ Reforma VS z r. 1927 (zákon č.125/1927) nově organizovala systém správních jednotek na:
 - země a okresy
 - 4 země a nové hranice okresů (1928)
 - zdůraznění pozice zemského prezidenta
- ▶ Období II.republiky způsobilo odklon od demokratické VS (rysy).

Reformy I.republiky a období protektorátu

- ▶ Zřízením protektorátu (16.3.1939) začíná éra vojenské správy.
- ▶ Dvoukolejnost VS – okupační správa vs. protektorátní správa.
- ▶ Pokračující likvidace obecní, okresní a zemské správy (německý komisař).
- ▶ Heydrichova správní reforma (1942).

Reformy I. republiky a období protektorátu

- ▶ Londýnská exilová vláda (od r. 1940) umožňuje kontinuitu demokratické VS ČSR.
- ▶ „Benešovy dekrety“ součástí právního řádu republiky (1945).
- ▶ Vliv Moskevského centra \Rightarrow dohoda o vzniku národních výborů po ukončení okupace.
- ▶ Národní výbory dále zakotveny v Košickém vládním programu (duben 1945).

Organizace a reformy VS v období totality do r. 1968

Organizace a reformy VS v období totality

- ▶ Základem rozvoje moci Strany jsou *národní výbory* ve struktuře:
 - a) MNV - ...
 - b) ONV - ...
 - c) ZNV - ...
- ▶ Samospráva i státní správa vykonávány jednou linií orgánů, které převzaly pravomoci původních územně-správních institucí.

Organizace a reformy VS v období totality

- ▶ Národní výbory budovány na principu nadřízenosti a podřízenosti.
- ▶ Vítězství komunistického modelu okleštěné samosprávy.
- ▶ Spory mezi KSČ a demokratickými stranami ohledně další koncepce územní VS uzavřela až *Ústava 9.května* (1948).

Organizace a reformy VS v období totality

- ▶ Ústava dále realizovala komunistický model:
 - zavedení krajského zřízení (důvod?)
 - výkon VS plně v rukou národních výborů (KNV, ONV, MNV)
 - s existencí samosprávy se nepočítá (rušení komor)
- ▶ Zrušení zemí (1949), rušení obcí (pohraničí).
- ▶ Problematické fungování NV, nezájem občanů o komunální problematiku.

Organizace a reformy VS v období totality

- ▶ Vytváření paralelních mocenských struktur (státní a stranické) dále podvazuje akceschopnost NV.
- ▶ Zakotvení podřízenosti VS Straně v r.1958.
- ▶ V průběhu 50.let se nedaří odstranit problémy ve fungování NV.
- ▶ Pokus o reformu – **Ústava z r.1960** a zákony o národních výborech.

Organizace a reformy VS v období totality

- ▶ Ústava z r.1960 stanovila nové územně správní členění státu:
 - a) „Stát a jeho orgány postupně zanikají a jejich funkce přechází do **dobrovolné** aktivity občanů.“
 - b) pokles počtu krajů (z 19 na 10)
 - c) pokles počtu okresů (z 270 na 108)
 - d) další narušování přirozených hranic regionů
- ▶ Zákon č.65/1965 Sb. dále posiluje agendu NV (správa průmyslových podniků, škol apod.)
- ▶ Nové úpravy postavení NV končí brzy neúspěchem – nový zákon o NV (1967).

Organizace a reformy VS v období totality

- ▶ Dle zákona č.69/1967 Sb. jsou NV mj. státní orgány *samosprávného* charakteru (?).
- ▶ První (nedotažené) pokusy o zavedení přímé demokracie (např. veřejné projednání územního plánu).

Shrnutí

1. Vývoj VS v období (neo)absolutismu a konstituční monarchie (1848–1918).
2. Změny VS v meziválečném a válečném období.
3. Nové uspořádání VS po r.1945 vlivem činnosti KSČ a činnosti národních výborů.

Doporučená literatura

1. LACINA K., ČECHÁK V. *Evropské systémy veřejné správy*. 1.vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2005. 123 s. ISBN 80-86754-37-5.
2. MATES P., MATULA M. *Kapitoly z dějin a teorie veřejné správy*. 3.vyd. Praha: VŠE v Praze, 1999. 111 s. ISBN 80-7079-407-0.
3. PŘENOSIL J., VOLEK P. *Veřejná správa*. 1.vyd. Brno: MZLU v Brně, 2005. 161 s. ISBN 80-7157-847-9.

Děkuji za Vaši pozornost.
